

YENİ ANAYASA ÖNERİSİ

Prof. Dr. Ersan ŞEN

Çalışmamızda; önce “Genel Açıklama” başlığı altında neden Yeni Anayasa’ya ihtiyaç duyulduğu, bir anayasada olması gereken kural, ilke ve esaslar dikkate alınarak açıklanmış ve ikinci başlık altında ise, bu açıklamalar ışığında “Yeni Anayasa Önerisi”ne yer verilmiştir.

I- GENEL AÇIKLAMA

12 Eylül 1980 sonrasında 1961 Anayasası’nın kişi hak ve hürriyetlerine verdiği özel önem ve hassasiyetin aksine, Türkiye Cumhuriyeti’ni 1980’li yıllara getiren sebep ve şartlara tepki içeren 1982 Anayasası’nda, kişi hak ve hürriyetlerine aşırı sınırlama getiren hükümlere yer verildiğini görmekteyiz.

Ülkeyi demokratik düzene müdahale aşamasına getiren istenmeyen olaylara duyulan tepkiden hareketle, kamu düzeni ve barışının tekrar sağlanması gerekçesiyle otoriter anlayışa dayalı, Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğü esastan yola çıkan, bu nedenle de kişi hak ve hürriyetlerine yönelik birçok genel ve özel sınırlama sebepleri içeren 1982 Anayasası kabul edilmiştir.

Kişi hak ve hürriyetlerine karşı dar anlayışla hareket eden 1982 Anayasası sayesinde, güçlü otorite ve birey üzerinde getirilen sıkı denetim anlayışıyla kamu barışına yönelik sorunların çözüleceği, kişi hak ve hürriyetlerinin sınırlandırılması yoluyla da bozulan kamu düzeninin sağlanacağı düşünülmüş, en azından bu tür dayanaklarla Anayasa’nın özgürlükçü olma esası gözardı edilmiş, o tarihlerde de etkin muhalefet imkan ve ortamı olmadığı için hiç kimse 1982 Anayasası’na direnememiş ve halkın yüzde 91,37 kabul oyu ile bu Anayasa yürürlüğe girmiştir.

1982 Anayasası’nı, yürürlüğe girdiği tarihte benimsemeyen, sessiz kalan, hatta alkışlayanların seslerini yükseltmediklerini veya yükseltmediklerini, şimdi ise Anayasa ile ilgili birçok itirazda bulduklarını, mevcut Anayasa’nın bir kısmını değiştirmek isteyenler olduğu gibi, 1982 Anayasası’nın yürürlüğüne tümü ile son verilmesini savunanların olduğunu, bunun için de öncelikle toplumda bir uzlaşmanın sağlanması gerektiği fikrinin ileri sürüldüğünü, fakat her nedense 1982 Anayasası değişikliği veya bu Anayasa’nın kaldırılıp yerine gelecek Yeni Anayasa ile ilgili somut önerilerin yeterince ortaya konulmadığını görmekteyiz.

Anayasa, bir ülkenin “kuruluş belgesi” olması sıfatıyla ayrı önem taşımaktadır. Anayasa, sadece hukuki belge olarak kabul edilemez. Siyasal belge niteliği de taşıyan Anayasa, kişi hak ve hürriyetleri ile ülkenin yönetim biçimini düzenlerken, kamu kudreti sahibinin kim olduğunu ve iradesini ortaya koyar. Anayasa adlı belgeye yansıyan bu irade, “kuvvetler ayrılığı” ilkesine bağlı olarak yasama, yürütme ve yargı erkleri ile “devlet” adı verilen kamu tüzel kişiliğinin yetkilerini gösterip, alt hukuk normları yolu ile bu yetkilerin kullanımına izin verir. Bu iradenin ve kamu kudretinin sahibi millettir. Bu yetki kullanımı sınırsız olmayıp, hukukilik denetimine tabidir. Yetkilerin kullanımında esas olan, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve geliştirilmesidir.

Yasama ve yargı organları devlete değil, millete bağlı olup, kamu kudretini kullanım yetkisini doğrudan doğruya millettten alırlar. Bu noktada devlet, yürütme organı ve idari makamlar eliyle kamu kudretini kullanır.

Aşağıda önerdiğimiz Yeni Anayasa, Ülkemizin alışık olmadığı öz hükümlere ve bir anayasanın gerçekte taşıması gereken amaç ile fonksiyonlara sahiptir. Öneri Anayasa; kısa olduğu, net hükümlerle anayasal dayanak kazandırılmak istenen konu ve müesseselere yer vermediği ve birçok hususu kanunlara bıraktığı için eleştirilebilecektir. Ancak bu tür eleştirilerin isabetli olmadığına, kişi hak ve hürriyetlerini, Ülkenin yönetim biçimini, temel ilke ve esasları Anayasa’da düzenlemek kaydıyla, diğer konu ve müesseselerin halkın iradesini taşıyan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bırakılmasında sakınca bulunmadığına inanmaktayız. Sırf meşruiyet kazandırmak amacıyla her konu ve müesseseye Anayasa’da yer vermek doğru değildir. Belki bu yolla, o konu ve

müessese yasal bir zemine kavuşacaktır, fakat hukukun evrensel ilke ve esaslarına aykırılık varsa, bu ihlal ortadan kalkmayacaktır.

Herkes gibi Meclis de tasarruflarında tümü ile serbest ve keyfi hareket edemez. Meclisin yetki kullanımının sınırını, başta Anayasa hükümleri ve Ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile hukukun evrensel ilke ve esasları oluşturacaktır. Hatta bu sınır, egemenliği elinde bulunduran halk için de geçerlidir.

Öneri Anayasa, hukukun evrensel ilke ve esasları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu ilke ve esasları; “hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı, yargı birliği, tabii mahkeme ve hakim güvencesi, eşitlik, laiklik, sözleşme özgürlüğü ve güvenliği, hak arama hürriyeti, dürüst davranma ve iyiniyet ilkeleri, müktesep (kazanılmış) hak, bir suçtan iki defa ceza verilemez, suçta ve cezada kanunilik, mülkiyet hakkı, sorumluluğun şahsiliği ilkesi, kusur sorumluluğu, dürüst yargılanma ve savunma hakkı, masumiyet (suçsuzluk) karinesi, yargı bağımsızlığı, hakim tarafsızlığı, iddia edenin ispat külfeti, yargı kararlarının gerekçeli olması, borçların nisbiliği ve ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz” olarak sıralayabiliriz.

Önerimizde, yasama organının yetkileri ön plana çıkarılmış, “başkanlık sistemi” değil, “parlamentar sistem” kabul edilmiş, Türk Milleti adına yasama yetkisini kullanan Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Cumhurbaşkanı'nın seçilmesi usulü benimsenmiş, kanun düzenleme konusundaki tüm yetkiler Mecliste toplanmış, Bakanlar Kurulu üyelerinin Meclis içinden belirlenmesi kabul edilmekle birlikte, yasama ve yürütme organları arasında yetki müdahalelerinin önüne geçecek nitelikte hükümlere yer verilmiş ve “kuvvetler ayrılığı” esasının zedelenmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Yasama ve yargı organları halka bağlı olduğundan, bu organları Devlete bağlı erkler olarak saymamak ve yürütme organı ile idari makamları Devletin kamu kudretini kullanım vasıtası kabul etmek isabetli olacaktır. Devletin parlamentosu veya yargısı değil, halkın kanun düzenleyen yasama ve uyuşmazlıkları çözüp hukukilik denetimi yapan yargı organları ifadesi tercih edilmelidir. Devlet ise, yürütme organı ve idari makamlar eliyle kamu kudretini kullanır. Hükümet ve Bakanlar Kurulu olarak bilinen yürütme organı ile Devletin farklı kavramlar olduğu, Devletin bir kamu tüzel kişiliği olarak tüm erkleri ve kamu kudretini temsil ettiği ileri sürülebilir ki, Anayasa'da yer alan tanım ve açıklamalara bakıldığında bu düşüncenin doğru olmadığı, erklerden özellikle yasama ve yargı organlarının tümü ile halka bağlı tutulduğu anlaşılacaktır.

“Hukuk devleti” ilkesinin dayanağı olan yargı yetkisi, “kuvvetler ayrılığı” esası çerçevesinde düzenlenmiştir. Çünkü Ülkemizde, herkesi kapsayacak biçimde aynı usul ve esaslarla yargılama ve hukukilik denetimine imkan tanıyan yargı birliği sağlanmalı, “senin mahkemen-benim mahkemem” ayırımına son verilmeli, mahkemelerde ihtisaslaşmaya gidilerek, yargı bağımsızlığı ve hakim tarafsızlığı her bakımdan teminat altına alınmalıdır.

Anayasa, az sayıda madde içerdiği ve öz olduğu müddetçe daha özgürlükçü nitelik kazanıp, her müessese ve konuyu düzenleme alışkanlığına dayalı otoriter kimliğinden uzaklaşacaktır. Günlük hayata ilişkin her konu ve müesseseyi Anayasa'da düzenlemek, kişi hak ve hürriyetlerini gereğinden fazla sınırlamak sonucuna yol açacaktır. Bu nedenle Anayasa'yı, kişi hak ve hürriyetlerini düzenleyen, koruyan ve geliştirilmeye elverişli hale getiren üst normlar olarak kabul etmek, bu konuda korkusuz davranmak ve Anayasa'ya aykırılık iddiasından kurtulmak maksadıyla her müesseseyi Anayasa içine almamak isabetli olacaktır. Böylece birey, öz hükümler içeren Anayasa vasıtasıyla hak ve hürriyetlerinin neler olduğunu öğrenip bilecektir. Oysa 1982 Anayasası, ayrıntılı ve detaylı hükümler içeren, Başlangıç hükümleri hariç toplam 177 madde ile 17 geçici maddeden oluşan “kazuistik anayasa” özelliğini taşımaktadır. Birey, bu kadar çok madde arasında hak ve hürriyetlerinin neler olduğunu tam manası ile kavrayamaz. Kazuistik olmayan ve öz hükümler içeren Anayasa, bireyler tarafından kişi hak ve hürriyetlerinin öğrenilip bilinmesine ve demokratik, özgürlükçü birey ve toplum bilincinin gelişmesine yarar sağlayacaktır.

Kamu barışı ve düzeninin bozulmasına duyulan bir tepki ve endişenin ürünü olan 1982 Anayasası, bu mantıktan hareketle birçok maddeye, uzun bir metne, Anayasa'ya aykırılık iddiasının önüne geçmek amacıyla da Anayasa'da düzenlenmemesi gereken konu ve müesseselere yer vermiştir.

İhtilal dönemine ve o dönem ürünü olan 1982 Anayasası'na zamanla duyulan tepki ve ortaya çıkan ihtiyaçla, demokratik hukuk devletlerinde sırf düzeni sağlamak amacıyla kişi hak ve hürriyetlerine getirilen aşırı sınırlamaların hatalı olduğu, bu durumun otoriteyi gereğinden fazla güçlendirdiği, kişi hak ve hürriyetlerini ise zayıflattığı, keyfi hukuk kuralları ile uygulamalara zemin oluşturduğu anlaşılmıştır.

Bu noktadan hareketle ve Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında, 1995, 2001, 2004 yıllarında ve son olarak 2010 yılında, 1982 Anayasası'nda köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle, kişi hak ve hürriyetlerine yönelik olarak 13. maddede öngörülen genel sınırlama hükmü ortadan kaldırılmış, demokrasi anlayışı ile kişi hak ve hürriyetlerinin güçlendirilmesi, Ülkemizin bağlayıcı şekilde taraf olduğu İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve bu Sözleşmeye Ek Protokollerde yer alan hükümlere ulaşılmış hedeflenmiştir. Anayasa'da bugüne kadar toplam 17 kez değişiklik yapılmış, Anayasa m. 10 ve m. 42'de değişiklik yapan 16. değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş, diğerleri yürürlüğe girmiştir.

1982 Anayasası'ndaki bu değişiklikler, bir ihtilal ürünü olan Anayasa üzerindeki eleştirilere son vermemiş ve sorunları çözmeye yeterli olamamış, Anayasa'da olması gereken toplumsal mutabakat ve inanç sağlanamamıştır. Ayrıca bu değişikliklerle, 1982 Anayasası amaç ve özünü kaybetmiş ve maddeler arasındaki denge kaybolmuştur. Kişi hak ve hürriyetleri bakımından olumlu veya olumsuz hükümler içersin, Anayasa'nın özüne yapılan müdahale ve değişiklikler bütünlük ve denge kaybına sebebiyet vererek, yeni bir düzenleme ihtiyacını kaçınılmaz hale getirmiştir. Mevcut Anayasa yerine kabul edilecek Yeni Anayasa yoluyla, bütünlük ve ahenk sağlanarak, uzun müddet özüne müdahale edilemeyecek Anayasa'ya kavuşulması amaçlanmalıdır. Böylece, her hükümet değişikliğinde Anayasa değişikliği istek ve tartışmalarından kurtulup, Ülkenin önemli sorunlarına dikkat çekilmesi mümkün olacaktır.

Ülkemizde bireyler, ihtilal ürünü olmayan, kişi hak ve hürriyetlerini ve bu amaçla oluşturulan yönetim biçimini düzenleyen ve koruyan, bir mutabakata dayalı Anayasa metnine ihtiyaç duymaktadırlar. Böylece, kişi hak ve hürriyetlerinin temel taşlarından İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve bu Sözleşmeye Ek Protokoller, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme adlı bağlayıcı uluslararası sözleşmeler ışığında yeni, toplumsal mutabakata ve inanca dayalı, kalıcı Anayasa hazırlama gereği doğmuştur.

Olması gereken; kişi hak ve hürriyetlerini kapsayan ve Ülkenin yönetim biçimi ile niteliklerini gösteren, az maddeden oluşan ve değişikliğe uğratılmaksızın uzun süre uygulanacak istikrarlı Anayasa hükümlerini benimsemektir. Normlar hiyerarşisinin tepesinde olan, kişi hak ve hürriyetlerini koruyan ve gözeten Anayasa'ya sahip olma hakkı bulunan Türk Milleti, artık bu Anayasa ile demokrasiye, kişi hak ve hürriyetlerine dayalı, Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğüne, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması hassasiyeti ile yaklaşan, hukukun evrensel ilke ve esasları ile kişi hak ve hürriyetlerinin geliştirilmesi konusunda uluslararası sözleşmelere değer verip, bunların gereğinin yerine getirilmesine imkan tanıyan Anayasasına kavuşmuş olacaktır.

Kişi hak ve hürriyetleri ile Ülkenin yönetim biçimi ve niteliklerini düzenlemesi gereken Anayasa metninin uzun ve ayrıntılı olmaması gerektiği tartışmasıdır. Böylece, temel ilke ve esasları gösteren normlar hiyerarşisinin en tepesindeki hukuk kurallarından oluşan Anayasa'nın, sürekli değişiklik ve eklemelerle karşı karşıya kalmasının önüne geçilebileceğini belirtmek isteriz.

Başlangıç, Genel Esaslar, Kişi Hak ve Hürriyetleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temel organları başlıkları ile dört kısım altında ve toplam 20 maddeden oluşan Anayasa, yol gösterdiği kanun ve diğer alt hukuk normları uygulamaları ile sorunları çözücü, toplum ve bireyleri kapsayıcı olma özelliğini elde edecektir.

Kısa ve öz anayasanın, müesseselerin güçlü olduğu ülkelerde yararlı olacağı söylenmektedir. Bu düşünceye göre, kazuistik anayasa ile müesseselerin düzenlenmesi ve dolayısıyla kişi hak ve hürriyetlerinin korunması gerekir. Aksi halde, otorite yetkilerini kötüye kullanır ve kontrolü tümü ile ele almaya çalışır. Demokratik hukuk devleti ilkesini hazmetmemiş, toplum olarak henüz benimsememiş ülkelerde, ayrıntıcı, tüm müesseseleri tanımlayan ve koruyan bir anayasa düzenlense de, iyi uygulama olmadıkça otorite, kuvvetleri ve tatbikatı kontrol altına alarak ve hatta anayasayı kazuistik olması sebebiyle yap-boz tahtasına çevirerek, sözde sorunların çözüleceği vaadi ile demokratik hukuk devleti anlayışından uzaklaşabilir. Oysa kısa ve öz anayasa vasıtasıyla, kişi hak ve hürriyetleri ile ülkenin sistemi ve erklerini düzenleyen anayasaya müdahale edilebilmesi imkanı ortadan kalkacaktır.

Burada sorun, yasama-yürütme erkleri arasındaki kesişme ve etkileme, kanun yoluyla anayasayı ihlal ve bunun anayasa mahkemesi tarafından hukukilik denetiminin tam manası ile yapılıp yapılamayacağına

yaşanmaktadır. Aynı sorunun daha büyüğü, kazuistik anayasada zaten yaşanmaktadır. Bu noktada sorunun kaynağı, belki insan ve hukuk kültürü olarak da tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle, Ülkemizde anayasalar üzerinde yaşanan sorun ve tartışmaların bütününde insan ve hukuk kültürü ön plana çıkmaktadır. Anayasa metninin kısa veya uzun olmasından ziyade, demokratik hukuk devleti anlayışının iyiniyetli ve özde benimsenip uygulanması esas alınmalıdır.

Bu tartışma neticesinde, kısa ve öz anayasa metinleri için yöneltilen eleştirilerin isabetli olmadığını, Ülkemizin henüz kısa ve öz bir anayasaya sahip olup uygulama şansını elde edemediğini, bu sebeple de herkesin anlayabileceği, kişi hak ve hürriyetler ile Ülkenin yönetim sistemini gösteren genel çerçeve kurallara sahip bir anayasa metninin isabetli olacağını ifade etmek isteriz.

Anayasa'nın bu özellik ve şekli ile Ülkemizde yürürlüğe konulmasının vaktinin geldiğini, hak ve hürriyetleri esas alan Anayasa metninin kişi ve Ülke sorunlarını çözüme önemli bir rol üstleneceğini düşünmekteyiz. Bu anlayış çerçevesinde, mukayeseli anayasalardan, uluslararası sözleşme ve bildirimlerden, önceki Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarından yararlanmak suretiyle hazırladığımız Anayasa Önerisi, aşağıda takdir ve değerlendirmeye sunulmuştur. Elbette bu Öneri, mutlak ve değişmez olmadığı gibi, her yönü ile mükemmel ve tüm sorunları çözücü olma iddiasına dayanmamaktadır. Ancak, Türk Milleti'nin hak ettiği Anayasa'ya kavuşabilmesi için sadece eleştirmenin yeterli olmayacağına, somut önerilerin ortaya konulması gerektiğine inandığımızdan, bir hukukçu olarak Anayasa önerisi hazırlamanın isabetli olacağını ve bu konudaki tartışmalara hiç değilse bir nebze katkı sağlayacağını, bu tür çalışmaların destekleyici algılanmasının faydalı sonuçlar vereceğini ifade etmek isteriz.

Anayasa'nın kısmen veya tümünden değişikliği usulünde, yürürlükte olması sebebiyle 1982 Anayasası'nın 4. ve 175. maddelerinin esas alınması gerektiği noktasında ise tartışma olamaz. Çünkü hukuk devletinde, yürürlükteki anayasa ve kanunlar, ancak bu mevzuatta değişiklik yapılmasını öngören hukuk kurallarına göre düzenlenebilir.

Son olarak, ideal anayasaya sahip olmakla tüm sorunların çözülebileceğini düşünmek yanlıştır. İdeal anayasa, tam manası ile dürüst ve eşit uygulandığı takdirde olumlu sonuç verir. Hukuk kurallarının dürüst, iyi ve eşit uygulaması yoksa, en iyi anayasayı yazdığımızı ve düzenlediğinizi düşünseniz bile, uygulamasının kötü olması sebebiyle yeni anayasa da sorunları çözmekten uzak kalacaktır.

II- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI ÖNERİSİ

BAŞLANGIÇ

Bu Anayasa, hukukun üstünlüğüne, kişi hak ve hürriyetlerini korumaya ve geliştirmeye dayalı, Türkiye Cumhuriyeti'nde toplumsal mutabakatla yaşayan Türk Milleti'nin esenliği için hazırlanan, hukukun evrensel ilke ve esaslarına bağlı, üniter yapının hakim olduğu, kuvvetler ayrılığı ilkesini benimseyen bir devlet anlayışını kabul eden temel hukuk kurallarını kapsar.

Kanunlar, Anayasa'ya aykırı olamaz. Dayanağını Anayasa'dan almayan hiçbir hukuk kuralı ve kamu kudreti kullanımı hukuka uygun kabul edilemez.

Herkes, Anayasa'ya bağlı kalmakla yükümlüdür. Hukuk kuralları ve tatbiki, Anayasa'ya uygun olmak zorundadır.

Anayasa, kişi hak ve hürriyetlerini koruyan temel hukuk kurallarını düzenler. Anayasa'da yer alan hüküm ve müesseseler, kanunlar ve uluslararası sözleşmeler ile bunlara uygun alt hukuk kuralları ve uygulamalar vasıtasıyla her türlü haksız müdahaleye karşı korunurlar.

Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk vatandaşdır. Her vatandaş, eşit hak ve hürriyetlere sahiptir.

Hiç kimse ayırıma tabi tutulamaz, hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz. Kişiler, hak ve hürriyetlerin kullanılmasında, yükümlülük ve sorumlulukların yerine getirilmesinde, keyfi biçimde farklı uygulama ve muameleye tabi tutulamaz.

BİRİNCİ KISIM GENEL ESASLAR

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti'nin nitelikleri

Türkiye Cumhuriyeti Ülkesi; kişi hak ve hürriyetlerine bağlı, Başlangıç'ta gösterilen temel ilke ve esaslara dayanan, üniter yapıyı kuvvetler ayrılığı anlayışı ile benimsemiş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Hiçbir yetkinin kullanımı, bu niteliklerin korunması ve geliştirilmesine aykırı olamaz, kişi hak ve hürriyetlerin özünü ihlal edemez.

Türkiye Cumhuriyeti; Ülkesi, Milleti ve Devleti ile bölünmez bir bütündür. Türkiye Cumhuriyeti'nin; resmi dili Türkçe, başkenti Ankara, milli marşı İstiklal Marşı ve bayrağı şekli kanunda belirtilen beyaz ay yıldızlı albayraktır.

Madde 2- Egemenlik

Egemenlik, kayıtsız ve şartsız Türk Milleti'nindir. Millet egemenliğini, Anayasa'nın belirlediği usul ve esaslar ile kuvvetler ayrılığı ilkesi çerçevesinde savaş hali dahil olmak üzere yasama, yürütme ve yargı organları eliyle kullanır. Bu yetki kullanımı, hiçbir şekilde Millete ait kamu kudretinin devri anlamına gelmez. Hiçbir kişi ve organ, kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetkiyi kullanamaz.

Madde 3- Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı

Bu Anayasa'da belirtilen yetkileri kullanacak kişi, organ ve makamlarla ilgili şart ve esaslar, yetkilerin kullanılması, kişi hak ve hürriyetlerinin düzenlenmesi ve korunması, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılacak kanunlar eliyle sağlanırlar. Bu kanunlar, Anayasa'ya ve kanunla kabul edilen uluslararası sözleşmelere aykırı olamaz.

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idari makamları, tüm kurum ve kuruluşlar ile kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Madde 4- Değiştirilemeyecek hükümler ve Anayasa'nın değiştirilmesi usulü

Anayasa'nın "Başlangıç" ve "Genel Esaslar" başlığı altında yer alan hükümleri değiştirilemez, bu hükümlerin değiştirilmesi teklif dahi edilemez. Bu sınırlamaya aykırı olmamak kaydıyla Anayasa'nın diğer hükümleri, kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlamaya yönelik olanlar hariç, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğunun çıkaracağı kanunla değiştirilebilir. Kişi hak ve hürriyetlerini kısıtlamaya yönelik Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunlar ise, Meclis üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğunun kararı ile Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulur ve halk oylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından fazlasının kabul oyu ile yürürlüğe girer.

İKİNCİ KISIM KİŞİ HAK VE HÜRRİYETLERİ

Madde 5- Kişi hak ve hürriyetlerinin niteliği, korunması ve sınırlanması

Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir. Kişi hak ve hürriyetlerinin korunması; Anayasa, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve bu Sözleşmenin Kanunla Kabul edilen Ek Protokolleri, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin hüküm ve esasları çerçevesinde gerçekleştirilir.

Devlet, kişi hak ve hürriyetlerinin korunmasını, kişinin maddi ve manevi varlığının geliştirilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Herkes, kişi hak ve hürriyetlerinin korunması ve geliştirilmesi ile kamu düzeninin, adaletin ve iktisadi refah ve dengenin sağlanması, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi, suçun önlenmesi, adaletin sağlanması, çocukların gözetilmesi, sağlık ve ahlakın korunması, sporun ve sporcunun desteklenmesi amacıyla Devlete vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi ve diğer mali yükümlülükler ancak kanunla düzenlenir.

Devlet mali kaynaklarını, eşitlik ve sosyal devlet ilkelerine bağlı kalarak kullanır.

Kişinin kazanılmış hakları korunur.

Herkes, hak ve talepleri ile şikayetleri hakkında yetkili makamlara başvurma, dilekçe verme ve başvurularına cevap alma hakkına sahiptir.

Devlet, işlemlerinde hangi kanun yolları ve mercilere başvurulacağını, başvuru sürelerini de göstererek ilgisine yazılı olarak bildirir.

Devlet, işlem ve eylemlerinden kaynaklanan zarar ve ziyanı tazmin etmekle yükümlüdür.

Hukuka aykırı emir yerine getirilemez. Hukuka aykırı emrin yerine getirilmesinden, bu emri veren ve yerine getiren birlikte sorumludur.

Kişi hak ve hürriyetlerinin korunmasında yargı yolu kapatılamaz.

Herkes, kişi hak ve hürriyetlerinin Devlet organları ve makamları tarafından ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurma hakkına sahiptir. Bu başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kişi hak ve hürriyetleri, demokratik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygun olarak, yalnızca Anayasa, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Sözleşme ve bu Sözleşmenin kanunla kabul edilen Ek Protokolleri, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'de gösterilen sebeplerle, özlerine dokunulmaksızın kanunla sınırlanabilir. Ancak kişi hak ve hürriyetleri yabancılar için, uluslararası hukuka uygun olarak kanunla ayrıca sınırlanabilir.

Madde 6- Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı

Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin hukuk önünde ve hak aramada eşittir. Herkes, hukuki güvenlik hakkına sahiptir ve bu haktan eşit yararlanır.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye ve sınıfa ayrıcalık tanınmaz. Kişiler, hak ve hürriyetlerin kullanılmasında, yükümlülük ve sorumlulukların yerine getirilmesinde, keyfi biçimde farklı uygulama ve muameleye tabi tutulamaz.

Madde 7- Kişinin dokunulmazlığı, hürriyeti, güvenliği, maddi ve manevi varlığının korunması

Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme, aile kurma, tüm canlıların korunup gözetildiği sağlıklı ve düzenli bir çevrede insanca yaşam sürdürme, kişi hürriyeti ve güvenliği haklarına sahiptir.

Usulüne uygun olarak verilmiş mahkeme veya hakim kararı olmadıkça, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kısıtlanamaz. Hakim veya mahkeme kararı olmaksızın yakalama ve gözaltına alma, ancak suçüstü hali veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir. Bunun şartları ve yetkili makamlar kanunla gösterilir.

Hiç kimse, yasal dayanağı ve şartları gerçekleşmeksizin yakalanamaz, gözaltına alınmaz ve tutuklanamaz. Tutuklama kararı, usulüne uygun olarak yalnızca mahkeme veya hakim tarafından verilebilir.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi ile yasal dayanağı olmak kaydıyla görevin ifası, meşru savunma ve zorunluluk hallerinde, kişinin yaşam hakkı ve vücut bütünlüğüne yönelik müdahaleler birinci fıkra hükmü dışındadır.

Kimseye, işkence, baskı ve eziyet yapılamaz. Hiç kimse, insan şeref ve haysiyeti ile bağdaşmayan ceza ve muameleye tabi tutulamaz. Tıbbi tedavi zorunluluğu ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz. Hiç kimse, yasal dayanak ve rızası olmaksızın bilimsel ve tıbbi deney ve tedavi amaçlı denemelere tabi tutulamaz.

Hiç kimse, köle veya kul muamelesine tabi tutulamaz.

Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Vatan hizmeti, her Türk vatandaşının hakkı ve ödevidir. Bu hak ve ödevin konusu, içeriği ve sınırları kanunla düzenlenir.

Madde 8- Özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı, haberleşme hürriyeti

Herkes, özel, aile ve mesleki hayat alanları ile kişisel verilerinin gizliliği ve dokunulmazlığı hakkına ve haberleşme hürriyetine sahiptir.

Usulüne uygun olarak verilmiş hakim veya mahkeme kararı veya gecikmesinde somut olarak sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan makamın sonradan hakim onayına sunulacak emri olmadıkça, kimsenin konutu ve işyeri aranmaz, görüntü ve konuşmaları takip edilemez, kaydedilemez, kişisel verilerine dokunulamaz.

Gecikmesinde somut olarak sakınca bulunan hallerde, kanunla yetkili kılınan makam veya kişinin izni olmaksızın, kimsenin üstü ve eşyası aranmaz, kimlik bilgileri sorulamaz ve sorgulanamaz.

Usulüne uygun olarak verilmiş hakim veya mahkeme kararı olmadıkça, hiç kimsenin haberleşme hürriyetine dokunulamaz.

Madde 9- Seyahat ve yerleşme hürriyeti

Herkes, seyahat etme ve dilediği yerde yerleşme hürriyetine sahiptir. Usulüne uygun olarak verilmiş mahkeme veya hakim kararı olmadıkça hiç kimsenin seyahat hakkı kısıtlanamaz.

Madde 10- Din, vicdan, inanç, düşünce açıklama ve basın hürriyeti

Herkes, din, inanç, vicdan, düşünce açıklama ve kanaat hürriyeti ile bunları yayma, haber verme ve alma, eleştiride bulunma hakkına sahiptir.

Basın hürdür, sansür edilemez.

Hiç kimse, dini inanç, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Hiç kimse, dini inanç, düşünce ve kanaat açıklamaları sebebiyle kınanamaz, suçlanamaz ve baskı altına alınamaz.

Madde 11- Eğitim, öğrenim, bilim ve sanat hakkı

Herkes, eğitim, öğrenim, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda serbestçe araştırma yapma hakkına sahiptir.

Eğitim ve öğrenim, Devletin gözetim ve denetimi altında gerçekleştirilir.

Madde 12- Toplanma, gösteri yürüyüşü yapma ve örgütlenme hakkı

Herkes, toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.

Herkes, dernek, vakıf, sendika kurma, bu yollarla örgütlenme hakkına sahiptir.

Madde 13- Seçme ve seçilme hakkı

Vatandaşlar, seçme, seçilme, siyasi faaliyette bulunma, seçerek veya seçilerek Ülke yönetimine katılma ve siyasi parti kurma haklarına sahiptir.

Madde 14- Hak arama hürriyeti ve tabii hakim güvencesi

Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanarak, yargı mercileri önünde iddia ve savunma ile dürüst ve makul sürede yargılanma hakkına sahiptir.

Herkes, iddiasını ispatla yükümlüdür.

Mahkemeler, yargı birliği ilkesine uygun olarak kanunla kurulur. Hiç kimse, tabii mahkeme ve hakiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Madde 15- Suç ve cezalara ilişkin ilke ve esaslar

Suç ve cezalar, kabahatler, idari yaptırımlar, güvenlik ve koruma tedbirleri, kişi hak ve hürriyetlerini, kamu düzenini ve barışını korumak amacıyla ancak kanunla düzenlenir. Hiç kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz.

Kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran yaptırımlara, ancak hakim ve mahkemece karar verilebilir. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran yaptırım uygulamaz. Bu hükme, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iç düzeni bakımından kanunla istisna getirilebilir .

Ceza kanunlarını bilmemek mazeret sayılmaz.

Ceza sorumluluğu, şahsi kusur sorumluluğuna dayanır.

Bir fiilden dolayı yalnızca bir soruşturma ve kovuşturma yapılabilir ve bir ceza verilebilir.

Herkes, suçluluğu kesinleşmiş bir yargı kararı ile kanıtlanıncaya kadar masumdur. Şüphe, sanık lehine yorumlanır.

Yakalanan ve gözaltına alınan herkes, hakkındaki suçlamanın ne olduğunu, hukuki ve fiili dayanakları ile birlikte derhal öğrenme, en kısa sürede hakim veya mahkeme huzuruna çıkarılma ve tutuklanması durumunda da makul sürede yargılanma hakkına sahiptir. Tutuklamaya sevk edilen ve tutuklananın savunma hakkı, her ne sebeple olursa olsun kısıtlanamaz.

Hiç kimse, kendisini ve yakınlarını suçlayan beyanda bulunmaya ve delil göstermeye zorlanamaz.

* 15. maddenin ikinci fıkrasının üçüncü cümlesi kaldırılabilir. İdare tarafından kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran yaptırımın uygulanamayacağı, bu yetkinin sadece yargı makamına ait olabileceği düşüncesinden hareketle, "Bu hükme, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin iç düzeni bakımından kanunla istisna getirilebilir." cümlesi madde metninden çıkarılabilir.

Hukuka aykırı elde edilen deliller, delil olarak kabul edilemez ve kullanılamaz.

Mahkeme kararı olmadıkça müsadere yapılamaz. Genel müsadere yasaktır.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı ülkeye verilemez.

Madde 16- Mülkiyet ve miras hakkı

Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Hiç kimse, keyfi olarak mülkiyet ve miras haklarından yoksun bırakılamaz.

Madde 17- Çalışma, iş kurma ve sözleşme hürriyeti

Herkes, dilediği alanda ve yerde çalışma ve özel teşebbüs kurma hakkı ile sözleşme hürriyetine sahiptir.

Devlet, kişilerin sosyal ve iktisadi hak ve menfaatlerini koruyucu tedbirler alır.

Çalışanların grev hakkı, işverenlerin lokavt hakkı vardır.

Sözleşmeler, yalnızca taraflar arasında hak ve borç doğurur. Hakların kullanılması ve borçların ifasında dürüstlük ve iyiniyet esastır. Hiç kimse, sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesi sebebiyle özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

ÜÇÜNCÜ KISIM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN TEMEL ORGANLARI

Madde 18- Yasama yetkisi

Yasama yetkisi, seçme ve seçilmeyi düzenleyen yasal hükümler çerçevesinde Türk Milleti tarafından dört yılda bir seçilen milletvekillerinin oluşturduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir.

Milletvekili sayısı, seçilme yeterliliği ve şartları, kanunların hazırlanması ve kabulüne dair şekil ve esaslar ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çalışma usul ve şartları, Meclis üye tamsayısının en az üçte ikisinin çıkaracağı kanunla düzenlenir.

Milletvekili adayları ve milletvekilleri, siyasi parti mensubu olabilecekleri gibi, bağımsız olarak seçime katılma ve seçilme hakkına sahiptir* .

Siyasi partilerle ilgili seçim barajı, genel seçimlerde Ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların yüzde beşinden fazlası olarak kabul edilemez. Her siyasi parti, milletvekili adaylarını yapacağı önseçimle belirler. Seçim barajı ve aday önseçimi ile ilgili usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Seçim ve halkoylamaları, görev, yetki, sorumlulukları ve özlük hakları ile çalışma usulleri, hukukçulardan oluşan üyelerinin nitelikleri ve seçilme usulleri ile teşkilatlanması kanunla belirlenen, mahkeme ve hakimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı esaslarına göre kurulan Yüksek Seçim Kurulu tarafından yürütülür.

Anayasa değişikliklerinin, Anayasa'nın "Başlangıç" ve "Genel Esaslar" başlıklı hükümlerine; kanunların, Anayasa'ya ve kanunla kabul edilmiş uluslararası sözleşmeler ile hukukun evrensel ilke ve esaslarına aykırı olup olmadıklarına dair hukukilik denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yerine getirilir. Anayasa değişikliklerinin hukukilik denetimi, halkoyuna sunulmadan önce, kanunların hukukilik denetimi ise Resmi Gazete'de yayımından itibaren yapılabilir. Bu başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Meclis, gerekli gördüğü konu ve olaylarla ilgili daimi ve geçici komisyonlar kurabilir. Her komisyon, yetki alanına giren konu ve olaylarla ilgili çalışmalar yapıp, yargı yetkisine müdahale içermeyen rapor, görüş ve öneri hazırlayabilir ve karar alabilir. Komisyonların kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usulleri Kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hal, sıkıyönetim ve seferberlik ve savaş hali, ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Meclis üye tamsayısının en az dörtte üçünün çıkaracağı kanunla ilan edilebilir. Bu hallerde geçerli olacak kurallar

* 18. maddenin üçüncü fıkrası, "Milletvekili adayı, bir siyasi partinin mensubu olmak şartı ile seçime katılma ve milletvekili seçilme hakkına sahiptir." şeklinde düzenlenebilir. Çünkü temsili demokrasilerde esas olan siyasi partilerdir.

ile bu hallerin, Ülkenin tümünde veya bir kısmında sona erdirilmesi veya devamına ilişkin süre ile usul ve şartları kanunla düzenlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, aksi kabul edilmiş olmadıkça üye tamsayısının yarısından bir fazla sayıda milletvekili ile toplanır ve toplananların salt çoğunluğu ile karar alır.

Milletvekilleri, Meclis çalışmaları ile sınırlı olmak kaydıyla oy kullanma ve düşünce açıklamalarından dolayı mutlak dokunulmazlığa sahiptir. Milletvekillerinin, Milleti temsil görev ve yetkisi ile yasama ve diğer Meclis çalışmalarına katılmaları, oy kullanmaları, düşünce ve eleştirilerini Mecliste ve Meclis üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğu ile aksi yönde bir karar alınmadıkça diğer yerlerde açıklamaları engellenemez ve kısıtlanamaz.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği iddia olunan milletvekili, iddiaya konu suçun işlendiği tarihteki kanuna göre ağır ceza mahkemesinde yargılanmayı gerektiren suçüstü hali hariç olmak üzere, Meclisin kararı olmadıkça milletvekilliği süresince tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Milletvekili hakkında, bu istisna dışında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, ancak üyelik sıfatının sona ermesi veya Meclis tarafından dokunulmazlığın kaldırılması ile infaz edilebilir. Dokunulmazlığın devam ettiği sürede dava ve ceza zamanasını işlemez.

Seçme ve seçilmeyi, seçilme yeterliliğini, milletvekili sayısını, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çalışma usul ve şartlarını düzenleyen kanunlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğunun kabulü ile değiştirilebilir.

Madde 19- Yürütme yetkisi ve idare

Yürütme yetkisi, Anayasa ve kanunlar çerçevesinde Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nun görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Cumhurbaşkanı, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olan adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından üye tamsayısının en az beşte üç çoğunluğu ile seçilir. Bu çoğunluk usulü, en fazla üç defa tekrarlanır. Bu usulle seçilememesi halinde, Meclis üye tam sayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilir. Cumhurbaşkanı seçilememesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin yeniden belirlenmesi amacıyla seçime gidilir. Yeni Meclis, aynı usulle Cumhurbaşkanı'nı seçer. Cumhurbaşkanı'nın görev süresi beş yıldır. Bir kimse, en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanı tarafsızdır. Cumhurbaşkanı, Devletin başı olma sıfatı ile Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Milleti'nin birlik ve beraberliğini temsil eder.

Seçilmesinden önce veya sonra bir suç işlediği iddiası ile Cumhurbaşkanı, iddiaya konu suçun işlendiği tarihteki kanuna göre ağır ceza mahkemesinde yargılanmayı gerektiren suçüstü hali hariç olmak üzere, görevi süresince tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Cumhurbaşkanı hakkında, bu istisna dışında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, ancak Cumhurbaşkanı sıfatının sona ermesi ile infaz edilebilir. Dokunulmazlığın devam ettiği sürede dava ve ceza zamanasını işlemez.

Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı'nca görevlendirilen bir milletvekili tarafından milletvekilleri arasından belirlenir. Gerek görülmesi halinde, milletvekili olmayanların da Bakanlar Kurulu üyeliğine atanabilmeleri mümkündür. Milletvekili olmayan bakan, görevi süresince milletvekilinin sahibi olduğu dokunulmazlığı taşır ve sorumluluğu milletvekili dokunulmazlığı usulüne göre belirlenir* .

Başbakan ve Başbakan'ın belirleyeceği bakanlardan oluşan Bakanlar Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin güvenoyuna sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunu elde eden Bakanlar Kurulu görevine başlar. Bakanlıkların kuruluşu, görev yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Bakanlar Kurulu ve idari makamlar; Anayasa, kanunla kabul edilen uluslararası sözleşmeler ve kanun hükümleri çerçevesinde kamu güvenliğinin sağlanması, korunması ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinden sorumludurlar.

* 19. maddenin beşinci fıkrasının ikinci ve üçüncü cümleleri kaldırılabilir. Milletvekili olmayanın "bakan" olmaması gerektiğini savunan bu düşünceye göre, milletvekili olarak seçilenlerin sayı ve nitelikleri "bakanlık" yapmaya yeterlidir.

Kamu düzeni, Ülkenin iç ve dış güvenliği ile kamu barışı, kanunların verdiği yetkilerle Türk Silahlı Kuvvetleri ve idari kolluk tarafından korunur ve sağlanır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile idari kolluğun teşkilatlanması, çalışma usul ve esasları ile özlük işleri, hak, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde, idarenin yetkilerinin merkezden ve mahalli idareler eliyle kullanılmasına dair usul ve esaslar ile idarecilerin seçimi veya atanması usulleri kanunla düzenlenir.

Kamu görevlilerinin seçimi, atanması, tayini ve terfilerinde liyakat usulü esas alınır.

Kamu görevlileri, Anayasa'ya ve kanuna bağlı kalarak yetkilerini kullanmakla yükümlüdür.

İdari makamlar, idari işlem ve eylemlerinde takdir yetkisini keyfi kullanamaz.

Yürütme organı ve idari makamlarca gerçekleştirilen tasarruflar hakkında hukukilik denetimi kısıtlanamaz.

Madde 20- Yargı yetkisi

Yargı yetkisi, Türk Milleti adına yargı birliği ilkesine uygun şekilde bağımsız ve tarafsız mahkemeler ve hakimler eliyle kullanılır.

Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi, yargılama usulleri ile hakimlerin teminatları, nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, yer ve yetki güvenceleri, hakları ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, meslekten çıkarılmaları, sorumlulukları ve diğer özlük işleri, mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı esaslarına göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte ikisinin çıkaracağı kanunla düzenlenir.

Yargı yetkisi, tüm işlem, eylem ve kararların hukukilik denetimini kapsar.

Mahkemeler ve hakimler, kişi hak ve hürriyetlerine yönelik ihlallerin olup olmadığına dair iddia ve savunmaları değerlendirip, uyuşmazlıkları çözer.

Mahkemeler ve hakimler, hukukun evrensel ilke ve esasları ışığında Anayasa, kanunlar, kanunlarla kabul edilen uluslararası sözleşmeler çerçevesinde gerekçeli vereceği kararlarla yargı yetkisini kullanır.

Mahkeme ve hakim kararları herkes için bağlayıcıdır. Hiç kimse, hakim ve mahkeme kararlarını değiştiremeyeceği gibi, bu kararların yerine getirilmesini geciktiremez ve engelleyemez.

Hiçbir organ, makam, mercii veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, emir ve talimat içeren herhangi bir tasarruf icra edemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Hakimler, azlolunamazlar ve kendileri istemediği takdirde yetmiş yaşını dolduruncaya kadar emekliye sevk edilemezler.

Hakimlik mesleğine giriş, hakimlerin seçimi, atama ve yetkilendirilmeleri, özlük işleri ve denetimi, hakimler tarafından üyeleri seçilecek Hakimler Yüksek Kurulu tarafından liyakat usulü gözetilerek yerine getirilir. Mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı esaslarına göre hareket eden onüç asil ve sekiz yedek üye hakimden oluşan bu Kurulun; kuruluş, işleyiş, görev, yetki, çalışma usul ve esasları ile Kurula üye seçimi ve seçilenlerin görev süreleri, görev sürelerinin bitiminden veya herhangi bir nedenle üyenin görevden ayrılmasından sonraki teminatları ile Kurul kararlarının hukukilik denetimi usulü, mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı esaslarına göre Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte ikisinin çıkaracağı kanunla düzenlenir. Kurula asil olarak seçilen üye, tekrar seçilemez.

Cumhuriyet savcısı, doğrudan doğruya veya emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla soruşturma ve araştırma yapmaya yetkili iddia makamıdır. Cumhuriyet savcılarının soruşturma ve araştırma sırasındaki emirlerinin yerine getirilmesi amacıyla, Cumhuriyet başsavcılıklarına bağlı adli kolluk teşkilatı kanunla kurulur.

Cumhuriyet başsavcılıklarının kuruluş ve teşkilatlanmaları ile Cumhuriyet savcılarının teminatları, özlük işleri, görev, yetki, hak ve sorumlulukları, yargı bağımsızlığı esas alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte ikisinin çıkaracağı kanunla düzenlenir.

Cumhuriyet savcıları, azlolunamazlar ve altmış beş yaşını dolduruncaya kadar emekliye sevk edilemezler.

Cumhuriyet savcılarının tüm özlük işleri ve denetimi; kuruluşu, üyelerinin nitelikleri, üye seçimi, seçilen üyelerin görev süreleri ile kuruluş, işleyiş, özlük hakları, görev, yetki, çalışma usul ve esasları, kararları hakkında

hukukilik denetimi yolu, üyeleri Cumhuriyet savcılarında oluşun ve kanunla düzenlenen Savcılar Yüksek Kurulu tarafından liyakat usulü gözetilerek yürütülür.

Herkes, iddia ve savunmalarının her aşamasında ve herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın avukat yardımından faydalanma hakkına sahiptir. Avukatlık mesleği, görev, hak, yetki ve sorumlulukları ile baroların kuruluş ve teşkilatlanmaları, yargı bağımsızlığı esas alınarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte ikisinin çıkaracağı kanunla düzenlenir.